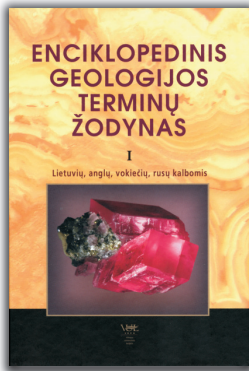

Pristatant šį naują leidinį, taip ir norisi sušukti – pagaliau Lietuvos geologai turi keturkalbį enciklopedinį geologijos terminų žodyną! Gyvendami tarp Rytų ir Vakarų bei būdami Baltijos sineklizės ir Baltijos artezinio baseino „bendrasavininkiais“ su mus supančiomis valstybėmis, turime būti pasirengę su jų geologais bendrauti ne tik buitine, bet ir profesine kalba. Ir ne tik su jais. Geologija – mokslas apie visą Žemės planetą. Galimybę lengviau susivokti pasaulinės geologinės literatūros srautuose ir suteikia pristatomas žodynas, nes lietuviškų terminų atitikmenys jame pateikiami anglų, rusų ir vokiečių kalbomis, kuriomis pasaulyje daugiausia skelbiama mokslinės geologinės literatūros. Be to, Lietuva tradiciškai susijusi su Vidurio Europos geologinėmis mokyklomis, kurios dažnai vartoja vokiečių kalbą. Ja tarpukario nepriklausomos Lietuvos laikais bendravo, daugiausia jų moksliniais darbais domėjosi bei rėmėsi mūsų mokytojai profesoriai Juozas Dalinkevičius, Mykolas Kaveckis, daugelis pokario kartos geologų.

Specialistai, galintys parengti žodyną, patyrimo tokiam darbui įgyja per ilgus profesinio darbo metus. Didesnės apimties žodynui parengti taip pat reikia nemažai metų. Tokie žodynai nėra pigūs. Tačiau pinigai, investuoti į žodyną, greitai atsipirks, nes specialisto brandos tempai yra tiesiog proporcingi jo asmeninės profesinės literatūros bibliotekos tiksliniam komplektavimui. Kiekvieno geologo, siekiančio išivirtinti profesinėje veikloje, knygų lentynoje turėtų būti ir šis keturkalbis Enciklopedinis geologijos terminų žodynas.

„Geologijos akiračių“ redakcija sveikina šio žodyno atsakingąjį redaktorių prof. Juozą Paškevičių ir jo bendraautorius dipl. geologą Viktorą Kemėšį bei dr. Augustiną Linčių, parengusius Lietuvos geologų bendruomenei labai vertingą leidinį.

Juozas Paškevičius, Vilniaus universitetas

NAUJAS LEIDINYS: ENCIKLOPEDINIS GEOLOGIJOS TERMINŲ ŽODYNAS

Pirmą kartą Lietuvos geologijos istorijoje išleistas išsamus su plačiais terminų aiškinimais Enciklopedinis geologijos terminų žodynas (EGTŽ). Atsakingasis redaktorius – prof. Juozas Paškevičius, autoriai – dipl. geologas Viktoras Kemėšis, dr. Augustinas Linčius ir prof. Juozas Paškevičius. Žodyne geologijos terminai pateikti lietuvių (su terminų paaiškinimais), anglų, vokiečių ir rusų kalbomis.

Daugiausia lietuviškų geologijos terminų buvo sukurta XX a. Tačiau kai kurie Lietuvos šviesuoliai jau nuo seno bandė kurti lietuviškus terminus, tarp jų – ir geologijos. Pavyzdžiui, XVI a. Konstantino Sirvydo žodyne randame net 9 būdvardinius akmens apibūdinimus: kaltas akmuo, brangus akmuo, laužtas akmuo, varinis akmuo, melnyčio (girnų) akmuo ir kt. Užsienio geologai, atvykę į Lietuvą, atliktus tyrimus skelbė lotynų, lenkų, rusų, vokiečių, anglų ir kitomis kalbomis. Jiems

lietuviškų geologijos terminų nereikėjo. Kiek plačiau rinkti, kurti ir vartoti lietuviškus terminus pradėjo Lietuvos universiteto (nuo 1922 m.), Kauno Vytauto Didžiojo universiteto (nuo 1930 m.), Lietuvos žemės ūkio akademijos dėstytojai ir profesorai (Pranas Jodelė, Mykolas Kaveckis, Juozas Dalinkevičius, Česlovas Pakuckas, Viktoras Ruokis ir kt.). Vytautas Gudelis 1956 m. parengė ir išleido „Geologijos ir fizinės geografijos žodyną“ rusų kalba su lietuviškų terminų atitikmenimis (5000 terminų be aiškinimo). 1993 m. V. Gudelis parengė „Jūros krantotyros terminų žodyną“ lietuvių, rusų, vokiečių ir anglų kalbomis su trumpais terminų aiškinimais (apie 1900 terminų). 2003 m. buvo išleistas Vytauto Juodkazio, Viktoro Kemėšio ir Gailės Žalūdienės (ats. redaktorius V. Juodkazis) „Enciklopedinis hidrogeologijos terminų žodynas“ (1190 terminų).

Visą praėjusį šimtmetį Lietuvos geologai puoselėjo mintį parengti ir išleisti išsamų geologijos terminų aiškinamąjį žodyną su kelių užsienio kalbų atitikmenimis. Tačiau dauguma geologų specialistų buvo labai užimti moksliniais tyrimais, pedagogine ir kitokia veikla, dėl to nesiryžo imtis šio daug laiko, žinių ir nepaprasto kruopštumo reikalaujančio darbo. Be to, sovietmečiu beveik visi geologiniai darbai buvo rašomi ir skelbiami rusų kalba, – ši aplinkybė neskatinė lietuviškų terminų kūrimo, tobulinimo ir raidos. Tik atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir vykstant intensyviai geologijos mokslo plėtrai, daugėjant publikacijų lietuvių kalba iškilio būtinybė nagrinėti geologijos terminų norminimo klausimus, pateikti tiksliai formuluojamas geologijos terminų sąvokas, tikslią terminų rašybą.

Kaip parodė kitų šalių patirtis, tokių žodynų rengime dalyvauja šimtai geologijos specialistų. Surinkti tokį specialistų būrį Lietuvoje būtų sunku, todėl žodyno autoriai ir atsakingasis redaktorius, remdamiesi visomis savo turimomis geologijos žiniomis, pasauline geologine literatūra ir konsultuodamiesi su kitų geologijos šakų specialistais ėmėsi šio darbo. Kaip jiems tai pavyko, spręs skaitytojas ir laikas.

Žodyno rengimą finansiškai simboliškai rėmė Lietuvos geologijos tarnyba, Valstybinė lietuvių kalbos komisija ir Lietuvos valstybinis mokslo ir studijų fondas. Tačiau didžiąją laiko dalį autoriai dirbo be atlyginimo. Tai – jų dovana Lietuvos geologijai.

EGTŽ buvo pradėtas rengti 1997 m. Kiek intensyvesnis darbas prasidėjo 1998 m. sudarius daugiau kaip 4 000 terminų vardyną. Taigi žodyno rengimas truko daugiau kaip 10 metų. Žodyną sudaro dvi knygos (dalys).

Pirmoje dalyje (650 p.) pateikta pratarmė, įvadas, abecėlės, santrumpos ir sutrumpinimai, terminų aprašymas, literatūra, graikų ir lotynų kalbų žodynėliai, keturios stratigrafinės lentelės. Aprašyti terminai apima 27 geologijos ir artimas jai gamtos mokslų šakas. 3842 terminų aprašymuose pateikiama jų etimologija, t. y. termino kilmė, termino autorius, paskelbimo metai, jeigu yra, sinonimai ir termino lietuvių kalba atitikmenys anglų, vokiečių bei rusų kalbomis. Būtent atitikmenų parinkimas, ypač jei jų yra keli, ir rašyba derinant linksnius kėlė kai kurių keblumų. Be to, pateikiama termino definicija, kai kurių terminų atsiradimo istorija, reikšmė, lietuviška medžiaga, susijusi su tuo terminu, termino vartojimo pavyzdžiai ir kt.

Antroje dalyje (200 p.) pateikiamos lietuviškų, angliškų, vokiškų ir rusiškų terminų rodyklės, sudarytos lizdiniu būdu. Šių rodyklių keturiomis kalbomis sudarymas – painus dalykas, pareikalavęs iš žodyno sudarytojų daug pastangų.

Enciklopedinis geologijos terminų žodynas – tai dar vienas žingsnis į lietuviškų geologijos terminų pažinimą, jų norminimą, rašybos kultūrą, lietuviškų terminų atitikmenų kitomis kalbomis lengvesnę paiešką. Tarptautiniai terminai, kur tik tai buvo galima, žodyne pakeisti lietuviškais. Yra ir naujų terminų, pavyzdžiui, archifosilija – pagrindinė liekana konkrečioje vietoje; blogžemis – vietoj bedlendas; vietovardiniai sluoksniai arba sluoksniai, turintys geografinį pavadinimą – vietoj sluoksniai su geografiniu pavadinimu; žemėdreba – vietoj Žemės drebėjimas ir kt.

Žodyne pateikti tie geologijos mokslų šakų terminai, kurie yra svarbiausi, plačiai vartojami geologijoje. Specifiniai, rečiau vartojami terminai, kaip nurodyta įvade, į žodyną nepateko. Žodyne yra ir seniai pamirštų ar net pasenusių terminų, kurie bus naudingi senesnė geologinę literatūrą skaitantiems specialistams, ypač jaunajai geologų kartai. Tokie terminai dažniausiai pažymėti (*ntk*) kaip neteiktinti. Laikui bėgant kai kurių terminų sąvokos keitėsi, pavyzdžiui, geosinklinos, – skaitytojas žodyne ras jo vartojimo istorinę raidą nuo J.D. Danos (1873 m.) iki plokščių tektonikos (V. Chainas, 1989; Dž. Denisas ir kt., 1991), termino aiškinimą.

Enciklopedinis geologijos terminų žodynas pravers skelbiant mokslinių geologinių tyrimų rezultatus, rašant geologinių tyrimų ataskaitas, skaitant ar verčiant kitomis kalbomis parašytą geologinę literatūrą, dėstant ir studijuojant geologines disciplinas, rengiant spaudai vadovėlius ir pan. Be to, nemažai geologijos terminų vartoja ir kitų gamtos mokslų specialistai, ypač geografi, biologai, chemikai, mokytojai, žiniasklaida. Autoriai tikisi, kad šis žodynas prisidės prie tolesnės geologinės kultūros plėtos.

Pastabas, siūlymus, patikslinimus ir pageidavimus galima siųsti atsakingajam žodyno redaktoriui Juozui Paškevičiui: Vilniaus universitetas, Geologijos ir mineralogijos katedra, M. K. Čiurlionio 21, LT–03101 Vilnius, el. paštas: <juozas.paskevicius@gf.vu.lt>.

Už pastabas ir atsiliepimus iš anksto dėkojame.